

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه ده سنه لکی (۶۵) ، الق
آیلغی (۳۵) غروشدرد .
ممالك اجنبیه ده سنه لکی (۱۷) ، الق
آیلغی (۹) فراتقدر .

اداره خانه

باب عالی جاده سنده دائره مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

§

مسلكه موافق آثار مع المحتویه قبول
اولنور . درج ایدیلیمه یازیلر
اعاده اولوغاز .

الکشاف

۱۳۳۰

دینی، علمی، ادبی، سیاسی هفته لق مجموعه اسلامییه در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

اخطارات

رساله مزدن آلدیغی کورتمک شرطیله
بتون یازیلر هر هانکی رغزته طرفندن
اقتباس اولونه ییایر .

§

مکتوبلرک ، امضالرک واضح و
اوقوناقلی اولسی و آبونه صره
نومروسی محتوی بولونسی لازمدرد .

§

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک
آدرسارینک فرانسز ده یازلسی
رجا اولنور .

§

پاره کوندرلدیکی زمان تهیه دائر اولدیغنک
واضحاً بیلدیلمسی رجا اولنور .

فلسفه

اسلامده فن و فلسفه

مقدمات

رؤسای اعتزال آرد سنده جودت عرفان و وسعت تقبله شهرت یاب اولان نظام ، فلاسفه قدیمه نك اثر لرینی درین بر وقوفله تدقیق ایلشدر . انسان حقنده یوروتدیکی معالعه نده تمامیه یونان فیلسوف لرینك افکارینه قایله رق دییور که : انسان حقیقته روحدن عبارت اولوب بدن روحك قالب و آلتی اولمقدن باشقه برشی دکلدر . کوریلدیور که نظامك بوفکری فلاسفه دن طبیعیتك آراسنه ده زیاده متایلدر . نظامك ، (روح رجسم لطیفدر که کل صوینك کله ، ترم یاغنك سوده ، صوصام یاغنك صوصامه سربانی کبی تکمیل بدنه ساریدر) سوزلرندن کنديسنك روحی غایت رقیق وبدنك بالجمله اقسامنه ساری بر ماده کبی قبول ایتدیکی اکلاشیلور .

نظامك خلقت مسئله سنده کی فکری ده آرزوق غرابدن عاری دکلدر . مشارالیهك شوسوزلرینی اوقویه لم : (جناب حق بالجمله مخلوقاتی الآن بولندقلری حالت اوزره دفعه واحده خلق و ایجاد ایلشدر . فقط بونلری حال خفاده براقه رق ساحه کائتاده تدریجاً اظهار ایلکده در . یعنی مخلوقات آرد سنده کوریلن تقدم و تأخر زمانی وجود وحدوت ده اولیوب بلکه موجوداتك کموندن ظهور ایتلرنده در . تناسل ده بوظهوردن باشقه برشی دکلدر .

حقیقت حالده ابوالبشر ایله بالجمله انسانی یوم خلقتدن بری موجوددرلر . چونکه کائتاده خلقت آنجق بر دفعه واقع اولمشدر . اوندن سوکره دیگر بر خلقت وقوعی ممکن دکلدر .

تعمیق فکر ایدیلیرسه نظامك خلقت حقنده کی بومذهبی ، جسمانی برده ترمینیزمه منجر اولدینی آکلاشیلر [۱] . فی الحقیقه

[۱] ده ترمینیزم (determinisme) انسانده برشیته قارشی حاصل اولان میله کنديسنك شخصی بر تأثیری اولدینی انکار ایدرک بونی کامله اسبابك قوتنه اسناد ایدن تعبیر دیگرله احوال و حادثاتی آنجق علیت برنسیمی ایله ایضاحه چالیشان بومسلك فلسفی در . بومسلك طرفدارانده ترمینیزست (deterministe) نامی ویریلیر . ده ترمینیزستلر بالجمله حادثاتك برطاقم علل و اسباب الجا آتیه ظهوره کلدکلرینی قبول ایدرلر ، بونلره کوره هر حادثه ، کنندن اول ظهور ایدن دیگر بر حادثه نك مولودیدر . ده ترمینیزمی ، فالتایزم (جبری مسلكی) ایله قارشیدیرماملیدر . فی الحقیقه فالتالیستلر بالجمله افعال و حادثاتك ظهورینی مافوق الطبیعه بر قدرته یعنی ذات الوهیتنه اسناد ایدرلر . فالتالیستلرک اعتقادنجه ، طبیعت ، مقدرات ازیله نك محکومیدر و حادثاتك ظهورینی ایجاب ایدن لزوم (La nécessité) ، طبیعتك فوقنده (transcendante) در . حالبوکه ده ترمینیزستلر ، بولزومك بالذات طبیعتك کنديسنده اولدیفته قانعدرلر . ده ترمینیزم ، قوانین طبیعیه نك شمول و اطرا دی اساسنه مستند اولدیفندن بومسلك اربابی ، تصادف و احوال خارقه نی انکار ایدرک قوانین طبیعیه خلافنده و یاسبب طبیعی اولمقسزین هیچ بر حادثه ظهور ایدمه یه جکینی ادعا ایدرلر . بناء علیه

نظامه کوره طبیعتده ارادی یالکیز بر تأثیر واردر که اوده انسانك تأثیریدر . بوندن باشقه عالمده کوریلن هر شی ، هر حادثه بر لزوم ، بر سبب نتیجه سنده ظهوره کلیر . هوایه آتیلان بر طاش بر مدت کنديسنی فیرلاتان الک ویردیکی تأثیره تابع اوله رق حرکت ایدر . فقط طاشی دفع ایدن قوتك تأثیری هر آن تناقص ایدرک نه سیت اونی ایلری کوتورمه یه جک بر حاله کلیر و او وقت طاش کنديسندن غیر قابل انفکاک اولان قوه طبیعیه نك (ثقلت و جاذبه نك) تأثیریه یه ارضه سقوط ایدر . نظام عینی زمانده اجسامك الی غیرالتهایه انقشایی مسئله سیله ده اوغراشمش و نتیجه ده - جمهور متکلمین طرفندن قبول ایدیلان - جزء لایتجزای انکار ایتشدر .

نظام ، الوان ، طعوم ، رواج و بونلرک امثالی هر ضلرک جسم اولدیفنی ادعا ایتش و جوهرک (ماده نك) اعراض مجتمعه دن مرکب اولدینی فکری اورتایه سورمشدر [*] . نظامك اشتغال ایتدیکی مسائلك مغلقیته باقیلیرسه کنديسنك وسعت عرفان و جسارتی اعتراف ایتمه مك ممکن اوله من . نظام بر متفکر اولدینی قدرده بر متبحر ، بر حکیم ایدی . حکمت طبیعیه ده کی تدقیقاتی وقوف فلسفی سنه کنیش بر ساحه تفکر آچمشدر . نظام فنون متنوعه ده و بالخاصه علوم طبیعیه ده درین وواسع بر اقتداره مالک اولدیفنی کوسترمشدر . مشارالیه عدد مخبرین لایحصى دخی اولسه تواترک یسه کذبیه احتمالی اوله جنی رأینده بولنمشدر . نظام شیعه یه متایلدر . حضرت علی نك امامتی حقنده طرف رسالتدن تبلیغات و قوعبولدینی حالده ، بالآخره بونك کتم ایدلمش اولدیفنی ادعا ایلکده در فقط نظامك بو ادعایی مقارن حقیقت عد ایدیه من . چونکه طرف رسالتدن آچقندن آچیفه بویله بر نص و تبلیغ شرفواردا وولسیدی جناب حیدرک بونکله احتجاج ایتسی ایجاب

ده ترمینیزستلر کوره طبیعت ده بر سبب اول ، بر مبدأ مطلق یوقدر . ده ترمینیزمك اساسی ده ایشته بو حکمده مند مجدر . ده ترمینیزم ، افعال پسینقولوجیائی سلسله سنده یالکیز اراده یی (libre arbitre) بو حکمدن خارج طوطمده در . هر نه قدر ده ترمینیزمی ، بر موجود مدد رک و یاداها زیاده تعمیم ایدرک بر موجود ذی حیاتك بعض حرکات قسریه سیله (spontanéité) تألیف ایدیه ییلیمک ممکن ایه ده بو کی حرکات و افعاله اراده و اختیار نامی ویرمک بو کله لر ی موضوعلرندن باشقه بر معناده استعمال ایتک دیمک اولور . هر حالده (اراده) اساسی ایله ده ترمینیزم تألیف ایدیه من . چونکه (اراده) یی حادثاتك تعاقبنده عدم تعین ، قرار سزلی و تصادف کبی بر معنای منفی ده آله جق اولور سه ق ده ترمینیزمی انکار ایتش اولورز . (اراده) یه بذاته جزم و تعیینه قدرت کبی مثبت بر معنا ویرمک اولور سه ق بو صورتده اراده بر سبب اول (Cause première) فعلی ده بر مبدأ مطلق (Commencement absolu) اولق لازم کلیر . بویله ده ترمینیزمه مخالفدر . چونکه ده ترمینیزم سبب و مبدأ مطلق برنسینی قبول ایتمه مکده در . [*] نظامك شوفکر یله عصر حاضر حکمت طبیعیه مؤلف لرینك کشفیات اخیره لر ی آرد سنده کی مقارنت شایان دقتدر . فی الحقیقه حکمت شناسان حاضره رادیو - آتقیف جسملره باقره رق ماده یی قوای متکافیه دن عبارت عد ایتدکاری کبی تشعشع طریقیه ماده نك ده صورت دائمه ده مادیتدن جیه ره رق قوته متقاب اولدیفنی ادعا ایدیدیلورلر (فنك الک صوک کشفیاتندن) عنوانی کتابده حکمت طبیعیه علماسنك بوباده کی تجارب و مطالعه لرینه دائر معلومات کافیه مندر جدر .

واجب اولان قوله قدرت واستطاعت ویرمک، ارسال رسل وایفای دعوتله علمی ازاله ایلمکدر . بشرک مذهبی هذلیه ونظامیه مذهبیرینه نسبتله دها آرمین ودها آرمکسکدر .

(معمربن عبادالاسلمی) نامنده کی ذاتله مذهب اعتزال غریب بر شکل آلمش وپانتهیزم (panthéisme) مسلکینه یاقلاشمشدر . [۳] معمربن دیمشدرکه : (جناب حق یالکتر اجسامی خلق الممشدر. ذات باری اجسامدن باشقه برشیئی خلق ایتمز . اعراضی ده اجسام اختراع ایدر . بواختراع یاطبعاً اولور ، آتش وکونش کبی که بری احتراقی ، ودیکری حرارتی احداث ایدر ویا اختیاراً وقوعه کلیر حیوان کبی که حرکت وسکونی، اجتماع وافتراقی کندی اختیارله احداث ایلر. معمربن کوره (وجود) و (عدم) دخی اعراضدن عبارتدر . شو حالده وجود وعدمکده طوغریدن طوغری به مخلوق الهی اولمه مسی لازم کلیر .

معمربن او قدر غریب نظریات سرد ایتمشدرکه بونلرک بمضیلرینه صاحبه صایبان سوزلر نامنی ویرمکده تردد ایدیلر من . مثلاً معمربن صفات الهیه کی کلیاً انکار ایتمکدن ماعدا دیکر ارباب اعتزاله مخالف اوله رق جناب حق کندی نفسنی بیلمش اولسه ؛ طالمه معلوم آرمسند برفرق بولنق ایجاب ایدمکدن ؛ ذات الهی به ثنائیت استناد ایدلمش اولور . تعییر دیکرله جناب حق کندی نفسنی بیلمه طالمه معلومک اتحادی لازم کلیر بوایسه متممدر .

ینه معمربن دیورکه : انسانک ؛ کرک مباشرت جهشتدن وکرک تولید طریقله ؛ اراده دن غیری برفعلی یوقدر . حرکت وسکون ، خیر وشر اوله رق انساندن صادر اولان هر فعل ، اراده اختیاریه سنه مستنددر وواستناد مباشرت طریقله اولوب تولید طریقله دکلدر . معمربن طالمه مطالعه کی فلاسفه قدیمه نک

اولانه رعایت ایتک اللهه واجبدر رأینده بولنمشلردی . معتزلین بصره ایسه یالکتر دینده اوفق اولانه رعایت واجبدر دیمشدر . معتزله ادعائینی تأیید ایچون دیورلرکه : قول ایچون اصلح اولان الله اوزرینه واجب اولرسه جناب باری حقنده بخل طللی ثابت اوقی لازم کلیر . حالبوکه باری تعالی هر تورلو ظلمدن منزهدر .

اهل سنت علماسی ایسه قول ایچون اصلح اولانه رعایت ایتک ذات باری اوزرینه واجب دکلدر رأینده بولندقلرندن ارباب اعتزالک (الله بخل اسنادی لارم کلیر) یولنده کی اعتراضلرینه جواباً منع اصلح بخل دکل بلکه عدل وحکمتدر . ذات اقدس حقنده هیچ برشیئی واجب اوله من . چونکه وجوب عبودیتیه مخصوص اولدیفندن الوهیتیه منافیدر . اساساً وجوب احکامدن بولندیفنی جهته برحاکمه احتیاج مس ایتدیرر . بو حاکم ایسه یا ذات باری ویا ذات بارینک غیری اوله بیلور . حالبوکه هرایکی احتمالده الوهیتیه منافی اولدیفندن جناب حق اوزرینه وجوبله حکم اولنماق اقتضا ایدر . (دیمشدر . [۳] پانتهیزم (panthéisme) کوکلی پک درینده ، منشائی عصر

لرجه ایلریده بر مذهب فلسفیدر . هندک ؛ بودیستلرندن آوروپانک اسپینوزالرینه ، شرقک محی الدین وحلاج منصورلرینه قدر درین دوشونن بر چوق متفکرلر پانتهیزم ایله اوغراشمشدر ، مع مافیله هیچ بریسه ده بومسلکی صورت واضحه وقطعیله ده میدانه قویه مامشدر . صوک عصرلرده ، آوروپاده پانتهیزم مسلکی دهازیاده بر قطعیتله تدقیق ایدلمشدر .

ایدردی وصحابه کرامکده تبلیغ نبوی به کوره عمل ایدمکچکری شبهه سزدی .

فرق اعتزالیه حقنده دها اساسلی ودها واسع بر معلومات ایدینه . بیلمک ایچون ساحه تدقیق بر آرم دها توسیع ایدمک معروف رؤسادن اولان ابوالهذیل ونظامله برابر دیکر اکابر معتزله نک افکار ومطالعه لرینه ده تتبع ایتک ایجاب ایدر . علماء اعتزال آرمسند نظام و ابوالهذیل درجه سنده شهرت علمیه به مالک ذوات آرم دکلدر . فی الحقیقه علماء معتزله ؛ بالنسبه پک آرم بر زمان ظرفنده ؛ مسائل مشوعه حقنده کی تحریات و تدقیقاتلرینی پک ایلری کوتورمشلر و عالم اسلامده تکامل فلسفی اساسلرینک احضارینه چالیشمشلردر . بونلردن (بشر بن المعتز) وسعت عرفان ، سلاست بیان ، رصانت محاکمه ایله اشتهار ایتش افاضلدر . فلسفه وحکمیاتده درین ووسعتلی بر قدرت محاکمه مالکدی . تولد نظریه سنی ایتک اول میدان چیقاران (بشر) در ؛ بشرک (تولد) نظریه سنی متأخرین معتزله آرمسند پک چوق مناقشات ظهورینه سبب اولدیفنی کبی علم اخلاق علماسینی ده خیلجه اشغال ایدمدر .

اک زیاده بادی مناقشه اولان جهت ، اسباب خارجیه نک بر فاعل مرید ومختارک فعل وحرکتی نه صورتله تعدیل ایدمکچکری ومسئولیتی نه یولده آزالته جنفی مسئله سنک حلی اولمشدر .

بشر تولد نظریه سیله برابر اورتایه ؛ علم کلامده حائز اهمیت اولان ؛ دیکر ایکی مسئله معظمه دها آتمشدر . بو ایکی مسئله دن بری حال طفولیتده وفات ایدن چوققلره آخرتده نه یولده معامله ایدیلرچکری و دیکریده شرایعه وقوفی اولیان انسانلر حقنده الطاف الهیه نک نه صورتله تجلی ایدمکچکری مسئله لریدر .

بشر برنجی مسئله حقنده دیمشدرکه : (جناب حق طفل نابالغی تعذیبیه قادردر ، مع مافیله اونی تعذیب ایدیدی ظالم اولوردی . فقط حق باریده بویه سویلک مستحسن اولدیفندن دیمه لیدرکه اگر ذات اقدس او چوجوغه عذاب ایدرسه دیمک اولیورکه او چوجوق بویودیکی زمان عذابه مستحق اوله جق اعمال سیئه ایشلیه جکدی ده آنک ایچون خدای متعال کندیسنی تعذیب ایلدی .)

ایکنجی مسئله ده بشر مذهب اعتزالده قبول ایدلمش اولان استحسانیه مسلکندن (Optimisme) اوزاقلاشمشدر .

فی الحقیقه بشر دیمشدرکه : جناب حقک بر لطفی وارددرکه اگر اونی اظهار ایدیدی روی ارضنده بولنان انسانلرک جمله سی ایمانه کلیردی . فقط بولطلمک اظهاری ذات باری اوزرینه واجب اولدیفنی کبی عبادینه اصلح اولانه رعایت ایتمکده واجب دکلدر . [۲] جناب حق

[۲] جناب حق قولله اصلح اولانی اراده وخلق ایلدی مسئله سنده اهل سنت ومعتزله آرمسند اختلاف اولدیفنی کبی معتزله بغداد و بصره آرمسند ده اختلاف وارددر .

معتزلین بغداد انسانلرک دین و دنیا لرنده حکم و تدبیر اصلح و اوفق

رواقیه مکتبی متناهی (le fini) و ماده‌ی (la matière) انکار خصوصیه یک آز متایلدر . حتی ظاهر حاله باقیلیرسه بونلر مادیون مسلکینه طرفدار بیله عد اولنه بیلیرلر . چونکه رواقیلر کوره موجود اولان هرشی ، جسمانیدر . فقط رواقیلرک موجود اولان هرشی جسمانیدر دستورینی نه صورتله ایضاح ایتش اولدقلری تدقیق ایدیلیرسه بونلرکده ایده آل (idéal) و نامتناهی (l'infini) حسلیرنه بیانچی اولدقلری اکلشیلیر .

رواقیلر نظرندره هرشی ، حواسه کوره مادی ، عقله نظراً معنوی (spirituel) یعنی عینی زمانده فعال (actif) و منفعل (passif) ، مرئی (visible) و غیر مرئی (invisible) اولمق اوزره ذوالوجهیندر . کاشات ، مرئی و منفعل بر جسم ایله (corps) بوجسمی اداره ایدن ، اوکاحیات و یرن غیر مرئی و فعال بروحدن (âme) متشکل برعضویت واسعه در .

بو روح ، حیانتک بو عمومی مبدئی (principe universel) بوتون موجوداتک منبعیدر . سینۀ کاشاتده دور وهرشیته نفوذ ایدر ، هرشیده حکمران اولور ، هرشیته بو منبعدن کلیر وینه بومنبعه رجوع ایدر .

رواقیونک ، متناهی حقنده کی فکرلری ایشته بوندن عبارتدر . کوریلیرکده بونلر متناهی بی روابط غیر منفک ایله نامتناهی ایله برلشدیریلیرلر . اسکندریه مکتبنک حرکت فکریه سنه مبدأ ایسه وحدت مطلقه (unité absolue) در . فقط ، اسکندریه فیلسوفلری ، وحدت مطلقه پرنسیپنده برقانون انکشاف بولندیغی ده قبول ایدیلیرلر . بونلره کوره : وحدت (unité) ، تثلیثده (trinité) فناپ اولیور . سینۀ تثلیثدن موجودات ظهور ایدیلیر . موجودات مذکوره تثلیثک سجایاسنی حائز اولدیغندن اونلرده کنندی باشلیرنه یکیدن برطاقم موجوداته منشأ ظهور اولیورلر و بحال الی غیرالتهایه دوام ایدیلیر . شو سطرلر کوستریورکده :

اسکندریه مکتب فلسفی سنه کوره ده متناهی و نامتناهی مفهوملری ، وحدت (unité) و کثرت (la multiplicité) فکرلری برنسبت لازمه ده برلشیلیرلر و بونلر یالکز بر موجودک ایکی عنصری کی تلقی ایدیلیرلر .

(اسپینوزا) و (هگل) ک سیستملرنده ده عینی حال مشاهده اولنقه در : اسپینوزانک ماده (substance) دیدیکنه هگل فکر (idée) نامی ویریور .

اسپینوزا ، آمسترداملی بو مشهور فیلسوف ماده ک ؛ نامتناهی برسلله صفات و صورتکوبینه کوره ؛ انکشاف ضروریندن نه قصد ایدیلیرسه برلینلی هگلده ، فکرک توالی ازلیه سندن (le processus éternel de l'idée) ، فکرک یکطرز برقانون عمومی به کوره حرکتدن ینه عینی معنایی مراد ایدیلیر .

هرنه قدر بو ایکی فیلسوف نقاط سائره ده بربرلندن آریلیورلر سه ده متناهی و غیرمتناهی بی قبول ده ، بونلری روابط لازمه ایله بربرلیله برلشدیرمکده خلاصه ، متناهی ایله غیر متناهی آره سنده برقانون انکشاف ازلی قبول ایدره ک بوقانونک لایققطع نامتناهیدن متناهی بی چیقاردیغی و بالآخره ینه اوکا اعاده ایتدیکنی اعترافده برلشمیلردر .

غریبه بانه ئیزم شو شکلرده عرض وجود ایتدیکی کی شرقده ده هان هان بوکا یقین بر منظره اکتساب ایتشددر . شرق بانه ئیزمی سوزیله قدیم هندستانده کی مسالک فلسفیه یه تلخیص ایتک ایستورز : هندستانده اک مشهور واک زیاده معلوم اولان باشلیجه مسلک ، وهدانتا (Vedānta) ، سانکیها (Sāṅkhya) ، و هئی زه سیهکا (Veīśeshika) ، و نیایا (nyāya) مذهبلرندن عبارتدر .

بو سیستملردن وهدانتا و سانکیها مسلکری ، مافوق الطبیعه مسائلک کافه سنی دائره شمولیرنه آلمش اولدقلرندن بو ایکی سیستمی مذاهب عمومیه دن عد ایده بیلیز . بونلرده بانه ئیزمک روحی کیزلشددر . حالبوکه وه ئی زه سیهکا و نیایا مسلکری ، بانه ئیزمدن باشقه بر شی دکلردر . معافیله بومذهبلرده نامتناهی و متناهی مسئله سنک حل ایله اوغراشمیلردر .

سویلدیکمز وجهله کرک شرقده و کرک غربده ، افکاری اک زیاده

افکارندن استنباط ایتدیکی نتایجیه ابتناء ایتشددر . فی الحقیقه فلسفه قدیمه اربابی حقیقت انسانیه حقنده مختلف مطالعات سرد ایتشددر . بعضیلری دیمشددر که : حقیقت انسان جسم دکلدر . بلکه جسمک غیر بر جوهر در . ونفسیه قائمدر . متحیز و متمکن دکلدر . لکن جسمک مدبریدر و آنک جسم ایله علاقه سی تدبیر و تصرف علاقه سندن باشقه برشیته دکلدر . کوریلیرکده فلاسفه نک انسانک جسمله علاقه سی تدبیر و تصرف علاقه سندن عبارتدر یولنده کی حکملریله معمرک انسانک اراده دن غیری فعلی یوقدر حکمی آره سنده یک آچیق برقرابت واردر .

معمر جناب حقک قدم ایله وصف اولنه میه جکی فکرنده بولندیغندن دیورکده : جناب حقه قدیم دینیه مز . چونکه (قدم) تقدم زمانی به دلالت ایدر ، وجود باری ایسه زمانی دکلدر .

م . شمس الدین

وحدت وجود دیبه ترجمه ایده بیه جکمز بانه ئیزمک نه دن عبارت اولدیغی آراشدیرلم :

بانه ئیزم خالقله مخلوقک اتحادینه قائل اولانلرک مذهب فلسفیی دیمکدر . بانه ئیزم طرفدارانی شواتحادی بربرلیرنه ضد ایکی صورتله تفسیر ایتشددر . برقمی دیورکده : بانه ئیزم ، جناب حق روح کاشات و عالمی ده بونک تظاهراتی کی اعتقاد یعنی ذات بارینک طبیعتده اندماجی و هرشیته الهیدن عبارت اولدیغی قبول ایتکدن عبارتدر . نامتناهی نک متناهی ده اندماجی ادعا ایدن بوفرکه (الله هرشی در = Dieu est tout) عقیده سنی بسارلر . دریجه دوشونیلیرنه بونوع بانه ئیزمک الحاده (athéisme) منجر اولدیغی اکلشیلیر . فی الحقیقه یالکز موجوداتک تحققنه قائل اولدق الوهیتی برمعنای مجرده حصر ایتک ، الحاددن بشقه برشی دکلدر . بوفرکه نک رئیس مشهور اسپینوزادر . بوسیدن درکه اسپینوزا ، زمانده الحاده اتهام ایدلمش و بونک منقدلرک اکثری اسپینوزانک کتابلرینی آثار الحادیه میانته ادخال ایتشددر .

دیگر فرقه ایسه بانه ئیزمه بوس بوتون مقابل برمعنی ویرمشلردر . بونلر بالجه موجودات طبیعه نک وجود باریدن باشقه برحقیقه مالک اولدیغی و طبیعتک جناب حقده فانی اولدیغی یعنی متناهی نک نامتناهی ده اندماجی اعتقاد ایدرلر . بوفرکه نتیجه عقیده لرینی (هرشی الهدر = tout est dieu) جمله سیله خلاصه ایدیلیرلر .

بوتفسیره کوره ده بانه ئیزم ، تصوف (mysticisme) ایله قارشمش اولیور . متصوفین اسلامیه نک وحدت وجود حقنده کی قناعتلریله بوسنف بانه ئیزمک عقیده لری آره سنده یک دقیق فرقلر ، یک ایجه نکته لر واردر .

عجبا بو ایکی طرز تفسیردن هانکیسی فلاسفه نک بانه ئیزمدن قصد ایتدکاری معنای اصلی به ده ا یقین در : شبهه یوق که بانه ئیزم ، عینی زمانده بربرلیرنه مخالف بولان الحاد مطلق (l'athéisme absolu) ایله ، علی الاطلاق جناب حقک اثباتدن (absolu théisme) عبارت اولان مغایر ایکی معنایه بردن شامل اوله مز . حالبوکه ، پلوتین (Plotin) ک بانه ئیزم مسلکی ، تصوفدن (mysticisme) یک ده فرقلی دکلدر . هگل (Hegel) و اسپینوزا (Spinoza) نک مسلکرنده ایسه الحاد جرئومه لری کوریلیر .

بونک سببی نه ؟ معلوم درکه ، ذهن بشر موجوداتی هیئت مجموعه سیله دائره تفکره آلیرسه متناهی و نامتناهی فکرلری کی بربرینه مقابل ایکی پرنسیب قارشوسنده بولنور . ایشته بانه ئیزم مجادلاتی نامتناهی ایله متناهی مسئله لرینک حلی دیمکدر . و اختلافدن بورادن نشأت ایدیلیر !

بانه ئیزم حقیه اکلشلمق ایچون اول حکماء قدیمه دن رواقیون (stoiciens) ایله اسکندریه مکتب فلسفی سنک سیستملری صوکرده ده اسپینوزا و (هگل) ک مسلکری تتبع ایدیلیر :